MARIUS SALA

CE AM ÎNVĂŢAT DE LA SEXTIL PUŞCARIU

Am arătat şi cu alt prilej că am citit de câteva ori cartea lui Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol. I. *Privire generală* (apărută, în primă ediţie, în 1940, la Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II"). De fiecare dată am găsit alte idei care m-au făcut să devin un fidel admirator al acestui mare învăţat. Şi astăzi citesc cu plăcere partea a doua, *Limbă şi naţiune*, a acestei splendide cărţi. Am preluat multe dintre ideile lui S. Puşcariu, care au devenit bunuri ale istoriei limbii române. Mă gândesc, în primul rând, la concepţia sa despre strânsa legătură ce există între limba şi viaţa unui popor, pe care a ilustrat-o în mod strălucit în opera sa. Sextil Puşcariu atrage atenţia asupra faptului că felul de trai al românilor, caracterizat în chip predominant prin fenomenul transhumanţei (despre care vorbea şi Lucian Blaga, alt ilustru reprezentant al gândirii socio-filosofice românești), e de natură să clarifice multe lucruri în vederea stabilirii spațiului care a constituit „vatra" poporului român: spre deosebire de Occident, felul de viață al românilor din epoca modernă nu se deosebea foarte mult de traiul pe care îl duceau strămoşii noştri în cele mai îndepărtate vremuri. Românii n-au fost un neam de cuceritori; ei sunt supraviețuitorii populației romanizate din sud-estul Europei, cei care nu au pierit în războaiele cu barbarii năvălitori. Patria lor primitivă trebuie căutată pe amândouă malurile Dunării şi ale afluenţilor ei, între Marea Adriatică şi Marea Neagră, pe unde populaţia de limbă latină forma o reţea, mai densă sau mai rară, în diverse epoci. Remarcabile sunt şi subtilele interpretări ale marelui învăţat ardelean dezvoltate în capitolele intitulate *Sângele*, *Pământul*, *Vecinii*, *Trecutul*, *Elementul social*, *Influenţe culturale*, pe care le-am preluat în lucrările mele.

Ideea de bază a acestei cărţi este aceea că limba română este o limbă romanică. Voi cita sugestiva metaforă prin care ne-a înfățișat-o:

> „Limba română de azi e însăşi limba latină, la anul 1939, cu modificările ivite în cursul veacurilor, precum pielea de pe corpul nostru este tot pielea cu care ne-am născut, cu aceeaşi coloare şi cu aceleaşi semne şi aluniţe ca şi în pruncie, deşi toate celulele ei s-au împrospătat în curgerea timpului" (p. 183).

Aceasta este definiţia genealogică a limbii române, pe care o regăsim, în alţi termeni, şi în *Istoria limbii române* a lui Alexandru Rosetti.

În capitolul *Vecinii* sunt prezentate pe larg contactele pe care le-au avut românii cu diversele populaţii (sciţii, sarmaţii, agatârşii, celţii) cu care au împărţit, la anumite momente, spaţiul lor geografic. Un loc aparte îl ocupă contactele cu grecii, albanezii, popoarele germanice, slavii (cu sublinierea influenţei slavonei, ca limbă de cultură), ungurii, turcii. În capitolul *Trecutul*, S. Puşcariu vorbeşte pe larg despre continuitatea romanilor în Dacia, insistând asupra „miraculoasei vitalităţi a romanităţii estice", pentru care S. Puşcariu oferă un răspuns în următorul pasaj:

BDD-A13520 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:40:00 UTC)

„Istoria ne învaţă că *migraţiunea popoarelor a sfârşit cu dispariţia celor mai multe popoare năvălitoare, iar nu cu a populaţiei invadate de ei.* Într-adevăr, pe o mare parte a Imperiului Roman, pe unde au trecut şi s-au aşezat vandali, goţi, longobarzi şi franci, nu continuă până azi populaţia mai veche graiul roman? Unde sunt azi hunii, avarii, cumanii şi pecenegii, de isprăvile cărora sunt pline cronicele timpului? Au pierit, dar au rămas românii, pe care nici un cronicar vechi nu-i pomenea, tocmai fiindcă erau localnici şi prin urmare prezenţa lor de la sine înţeleasă şi neinteresantă" (p. 334).

Una dintre ideile importante dezvoltate în capitolul *Elementul social* priveşte „rusticizarea limbii latine în sud-estul european".

„Astfel s-a putut întâmpla ca, între toate limbile romanice, limba română să fie cea mai latină, nu prin plusul adus de adstratul latin în curs de veacuri, ci prin evoluţia naturală a tendinţelor intrinsece, neîmpiedicate în dezvoltarea lor de acest adstrat" (p. 349).

Starea socială, precum şi felul de viaţă şi îndeletnicirile românilor din vremurile pentru care lipsesc documente istorice sunt ilustrate prin datele oferite de limba română, care conține nume de arme folosite de români, sistemul de atragere în codru, prin fugi simulate, unde pe duşmani îi aşteptau copacii „aţinaţi" etc.

Cea mai importantă remarcă a lui Sextil Puşcariu, după părerea mea, apare în capitolul numit *Influenţe culturale*. Aici el arată că noi românii, „singurul popor latin de religie ortodoxă, am rămas în curs de multe veacuri cu faţa întorşi spre Orient" (p. 364), după care s-a produs o „orientare bruscă spre Apus" (p. 369) cu consecințe fundamentale asupra limbii române:

„Neologismul de origine latină sau neolatină a produs o *reromanizare* a limbii noastre, îmbogăţind-o cu un număr de elemente romanice, care umpleau golurile iscate prin uzarea firească şi pierderea cuvintelor strămoşeşti, în locul cărora se introduseseră vorbe străine. Cuvintele culturale şi acel vocabular pe care clasa cultă îl împrumutase în diverse epoci pe cale cărturărească de la popoarele vecine (şi care începuseră să intre şi în graiul popular) fură şi ele înlocuite, de tot sau parţial, prin neologisme romanice: începe să se zică *secol* alături de *veac*, *insulă* în loc de *ostrov*, *spion* în loc de *iscoadă*, din slavoneşte; *amendă* în loc de *geremea*, *bazin* în loc de *avuz*, *bijuterie* în loc de *juvaer*, *caseta* înlocuieşte *besacteaua*, *cisterna* – *hasnaua*, *dificil* (la mâncare, în gusturi) pe *belaliu*, *gelos* pe *zuliar*, toate din turceşte" (p. 370–371).

Am prezentat câteva dintre ideile de bază ale acestui remarcabil manual de istorie a limbii române, care mi-a fost temelie în tot ce am scris în acest domeniu. Voi continua să citesc cartea lui Sextil Puşcariu, pentru că, dincolo de perenitatea ideilor sale cu privire la naşterea şi evoluţia limbii române, un farmec deosebit are stilul său. Sunt foarte puțin numeroase lucrările ştiinţifice care sunt, în același timp, cărți scrise frumos, cu talent de scriitor autentic.

BDD-A13520 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:40:00 UTC)

WHAT I HAVE LEARNED FROM SEXTIL PUŞCARIU
(*Abstract*)

The article briefly presents some important ideas of Sextil Puşcariu, drawn mostly from volume I, entitled *General overview*, of the synthetic treatise *Romanian Language*, ideas that are the basis of everything that the author of this paper has written in the field of the history of the Romanian language. The topic of the article is first of all the genealogical definition of the Romanian language, given by the scholar from Cluj. Then, the article focuses on the ruralization of the Latin language in South-Eastern Europe, and on the cultural influences that were exercised on the Romanian people, with effects on the use of the language.

Cuvinte-cheie: *Sextil Puşcariu, istoria limbii române, definiţia genealogică a limbii române.*
Keywords: *Sextil Puşcariu, the history of the Romanian language, the genealogical definition of the Romanian language.*

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, 13
marsalamar@yahoo.com

BDD-A13520 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 09:40:00 UTC)